

Historia Katedry Parazytologii Wydziału Medycyny Weterynaryjnej SGGW do roku 1991

History of the Chair of Parasitology, Faculty of Veterinary Medicine, Warsaw Agricultural University up to 1991

Andrzej Fagasiński

ul. Browarna 4 m 3, 00-338 Warszawa; E-mail: a.fagasinski@wp.pl

Historia Katedry Parazytologii i Chorób Inwazyjnych rozpoczyna się w roku 1858, w którym wprowadzono do programu Warszawskiej Szkoły Weterynaryjnej nauki przyrodnicze jako wstęp do nauk specjalnych; rozszerzono też wtedy czas nauczania do czterech lat. Zoologię wraz z anatomią porównawczą wykładał w latach 1858–1861 mgr n. wet. Michaił Mielniczenko, w latach 1866–1868 wykłady obu dyscyplin prowadził wybitny przyrodnik, profesor Uniwersytetu Warszawskiego August Wrzeźniowski, następnie mgr zoologii Aleksander Karpiński (1868–1869), a dalej, w latach 1869–1877 kand. n. przyrodniczych Ludwik Bogucki, w latach 1877–1899 w Szkole i w 1899–1902 w Warszawskim Instytucie Weterynaryjnym kand. n. przyrodniczych Seweryn Narkiewicz, będący zarazem ostatnim polskim wykładowcą obu dyscyplin. Następnie wykłady prowadzili Rosjanie: prof. Uniwersytetu Warszawskiego Nikołaj W. Nasonow w latach 1902–1904, i od tej daty do końca istnienia w Warszawie Instytutu, to jest do 1915 r. Siergiej N. Kmienski, który w urzędowych sprawozdaniach wymieniany był jako „wykładowca zoologii z anatomią porównawczą i parazytologii”, a w programie drugiego roku studiów znajdowały się oprócz wykładów także ćwiczenia z parazytologii.

Po pierwszej Wojnie Światowej powstało Studium Weterynarii przy Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego, na którym od 1919 roku wykłady zlecone prowadził dr Witold Stefański, asystent przy Katedrze Zoologii Uniwersytetu Warszawskiego, który w 1920 habilitował się, a następ-

nie w 1925 uzyskał nominację na profesora nadzwyczajnego i objął kierownictwo Zakładu Zoologii i Parazytologii na Studium Weterynarii Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Warszawskiego. W 1927 r. Studium Weterynarii zostało przekształcone w samodzielny Wydział Weterynaryjny U.W., ale mimo zmian organizacyjnych Zakład Zoologii i Parazytologii nie miał obiecujących perspektyw rozwoju, ponieważ parazytologię uważano za wybitnie teoretyczną dyscyplinę o wąskim zakresie i bez większego znaczenia w nauce i praktyce.

Obejmując Zakład prof. Stefański zmienił zakres swoich badań i zainteresowań — z ekofaunistycznych nad nicieniami wolno żyjącymi na parazytologię stopniowo coraz mocniej związaną z weterynaryjną praktyką. Wokół osoby profesora skupiało się nieliczne, ale stopniowo wzrastające grono studentów i lekarzy weterynaryjnych — wolontariuszy zainteresowanych dyscypliną i osobowością kierownika, ponieważ Katedra po dziesięciu latach swego istnienia miała tylko dwa etaty asystenckie.

Zasadniczą problematyką badawczą Zakładu w okresie międzywojennym była parazytofauna zwierząt użytkowych i wolno żyjących, badania nad rozwojem wybranych pasożytów, a także badania o charakterze epizootologicznym. W ostatnich przedwojennych latach rozpoczęte zostały prace nad zwalczaniem chorób pasożytniczych, szczególnie gza bydłęcego. W tym okresie, oprócz prof. Stefańskiego pracownikami naukowymi byli: dr Leopold Ejsmont (1925–1939), dr Kurt Obitz (1933–1936), lekarze weterynaryjni — Eugeniusz

Żarnowski (1935–1939) i Czesław Rajski (1936–1939). Jako habilitanci, doktoranci i wolontariusze w Zakładzie pracowali: Ludwik Anigstein, Jakub Łukasiak, Michał Strankowski, Józef Składnik, Marian Mościcki, Aniela Kwiatkowska i inni.

Prof. Stefański, w oparciu o zebrane doświadczenia dydaktyczne, rozpoczął pracę nad podęcznikiem z zakresu parazytologii weterynaryjnej — niestety cały maszynopis przygotowany do druku spłonął w czasie działań wojennych.

Po drugiej wojnie światowej, ostatni przedwojenny dziekan Wydziału Weterynaryjnego, prof. Stefański, przystąpił do organizacji Wydziału i Zakładu w niezwykle trudnych warunkach: cały kompleks budynków Wydziału po dokładnym usunięciu całego wyposażenia został przez okupantów zmieniony na szpital wojskowy, który po wyzwoleniu Pragi służył ofiarom wojny aż do 1948 r. Mimo trudności lokalowych, braku sprzętu, a przede wszystkim kadry, Zakład wznowił działalność w 1946. Jedynym przedwojennym pracownikiem Zakładu był lek. wet. Eugeniusz Żarnowski; prof. Stefański do pracy zaangażował studentów: Stefana Tarczyńskiego, Wiesława Ślusarskiego, a następnie Bohdana Czaplńskiego i Janinę Filiczak-Pastuszko. W późniejszych latach pracę podjęli: student Jan Drózdź (1952), lek. wet. Andrzej Fagasiński, studentka Lidia Joszt (1953), a następnie lek. wet. Andrzej Lineburg, dr Kazimierz Markiewicz, lek. wet. Mirosław Jastrzębski, lek. wet. Maria Badowska, dr Ewa Kurka.

W roku 1953 nastąpiły liczne zmiany: Zakład został przemianowany na Katedrę Parazytologii i Chorób Inwazyjnych, do Lublina przeniósł się dr E. Żarnowski, do nowo utworzonego Zakładu Parazytologii PAN przeszli: W. Ślusarski i B. Czaplński, a następnie po doktoracie i habilitacji Jan Drózdź (1964). Problematyka naukowa okresu powojennego obejmowała rozległe i jednocześnie bardzo ważne badania faunistyczne, których wyniki w znacznym stopniu usunęły białe plamy z map parazytologicznych kraju — kompleksowe opracowanie helmintofauny zwierząt domowych i wolno żyjących: świń i dzików, przeżuwaczy, koni, ptaków kurowatych, królików i zajęcy; na szczególne podkreślenie zasługuje opracowanie helmintofauny żubrów. Prowadzono ponadto rozległe badania nad rozpoznawaniem, zapobieganiem i leczeniem chorób inwazyjnych zwierząt użytkowych, a mianowicie nad chorobą motyliczą (lokalizacja i rejonizacja żywicieli pośrednich, kolejne usprawnienia diagnostyki przyżyciowej, badania nad przydatnością

i skutecznością różnych leków) i nad gzwawicą bydła — które to badania zaowocowały w postaci zorganizowanych akcji zwalczania tej inwazji w skali całego kraju. Na szczególne podkreślenie zasługują wieloletnie badania nad kokcydiozami ptaków, których wyniki w znacznej mierze przyczyniły się do opanowania tych groźnych inwazji oraz do opracowania i trwałego stosowania ogólnokrajowego programu zwalczania kokcydioz. W Katedrze prowadzone były również badania nad pasożytami ryb; jednym z istotnych osiągnięć było poznanie składu gatunkowego pasożytów ryb, ich specyficzności w odniesieniu do żywicieli, opisanie wielu nowych gatunków pasożytniczych pierwotniaków. Prace z zakresu protozoologii ryb śródlądowych należy zaliczyć do pierwszych tego typu w kraju.

Działalność dydaktyczna Katedry obejmowała nie tylko szkolenia studentów Wydziału Weterynaryjnego z zakresu zoologii i parazytologii weterynaryjnej, lecz również prowadzenie wykładów dla magistrantów Wydziału Zootechnicznego oraz dla Wydziału Farmaceutycznego Akademii Medycznej. Ponadto prof. Stefański, jak również jego współpracownicy, kierowali pracami magisterskimi absolwentów różnych wydziałów, głównie Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Warszawskiego. Na szczególne podkreślenie zasługuje bardzo przemyślana, długofalowa działalność prof. Stefańskiego w zakresie szkolenia i nadawania kierunku naukowego najbliższemu współpracownikom, co spowodowało powstanie elitarnej „Szkoły Stefańskiego”, której główną lokalizację stanowiła Katedra. Do „Szkoły Stefańskiego” ma zaszczyt zaliczać się ponad dwadzieścia osób, w tym jedenastu profesorów. Dodać należy, że z szeregów pracowników Katedry (a nawet z jej pomieszczeń) rozwinął się Instytut Parazytologii Polskiej Akademii Nauk.

W Katedrze habilitowały się trzy osoby (dr Stefan Tarczyński, dr Jan Drózdź, dr Janina Pastuszko) a 22 (dane niepełne) uzyskały doktoraty.

Działalność naukowa wyrażona liczbą publikacji wynosi kilkaset (dane niepełne) w tym 17 monografii i podręczników o fundamentalnym znaczeniu — podręcznik autorstwa prof. W. Stefańskiego — Parazytologia Weterynaryjna t. I i II — pierwszy polski podręcznik z tego zakresu na poziomie akademickim.

Dzięki rozległym kontaktom naukowym prof. Stefańskiego, już w pierwszych latach powojennego istnienia Katedra została włączona do wyjątkowo, jak na owe czasy, szerokiej współpracy z zagranicznymi placówkami naukowymi, dzięki czemu pra-

cownicy mieli możliwość odbywać liczne zagraniczne staże naukowe. Wymianie doświadczeń sprzyjały również regularnie organizowane zjazdy Polskiego Towarzystwa Parazytologicznego i Polskiego Towarzystwa Nauk Weterynaryjnych, których to towarzystw prof. Stefański był współzałożycielem. W organizacji wszystkich zjazdów i kongresów odbywających się w Warszawie brali udział pracownicy Katedry.

Prof. Stefański po przejściu na emeryturę prowadził przez dwa lata wykłady zlecone, natomiast prof. dr Heliodor Szwejkowski-Różycki sprawował patronat nad Katedrą (1961–1963); następnie kierownictwo objął najstarszy uczeń prof. Stefańskiego — prof. dr Eugeniusz Żarnowski (1964–1983), który kontynuował tematykę badawczą rozszerzoną o badania związaną ze zwalczaniem pasożytów

i szkodników w warunkach chowu wielkostatnego i tuczu przemysłowego. Jako podsumowanie pewnego etapu badań prowadzonych wspólnie z innymi placówkami naukowymi, prof. Żarnowski wraz z pracownikami Katedry zorganizował Międzynarodową Konferencję Motyliczą (1968), w której wzięło udział wielu naukowców zagranicznych.

Po przejściu prof. Żarnowskiego na emeryturę, kierownictwo Katedry objął prof. dr hab. Bohdan Czaplinski (1983–1984), a następnie doc. dr hab. Janina Pastuszko (1984–1991) — do czasu przejścia na emeryturę. Nastąpiły również liczne zmiany personalne wśród pracowników Katedry. Odeszli: lek. wet. L. Joszt, dr E. Kurska i dr M. Jastrzębski, a na ich miejsca zostali przyjęci nowi pracownicy, których wspólny wysiłek na polu dydaktycznym i naukowym będzie określał dalsze losy Katedry.